

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра медицини катастроф та військової медицини
Навчальний рік 2024-2025

СИЛАБУС ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ

«Безпека життєдіяльності; основи біоетики та біобезпеки; охорона праці в галузі»
(назва освітнього компоненту)

Нормативний освітній компонент

Форма здобуття освіти: _____ очна _____
(очна; заочна; дистанційна)

Галузь знань: _____ 22 Охорона здоров'я _____
(шифр і назва галузі знань)

Спеціальність _____ «221» Стоматологія _____
(шифр і назва галузі знань)

Освітньо-професійна програма (освітньо-наукова програма) «Стоматологія»

Другого (магістерського) рівня вищої освіти

Курс 1

Силабус освітнього компоненту
розглянуто на засіданні кафедри
медицини катастроф та військової
медицини

Протокол від
“ 29 ” серпня 2024 року № 1

Завідувач кафедри

_____ Проф. Ю.В. Волкова
(підпис) (ініціали, прізвище)

Схвалено методичною комісією ХНМУ з
проблем хірургічного профілю

Протокол від
“ 30 ” серпня 2024 року № 1

Голова комісії

_____ Проф. В. В. Макаров.
(підпис) (прізвище та ініціали)

РОЗРОБНИКИ СИЛАБУСУ:

1. Волкова Юлія Вікторівна, професор, завідувач кафедри.
(прізвище, ім'я та по-батькові, посада, вчене звання, науковий ступінь)

2. Аксаков Олександр Францевич старший викладач кафедри
(прізвище, ім'я та по-батькові, посада, вчене звання, науковий ступінь)

3. Ліщук Світлана Анатоліївна, старший викладач
(прізвище, ім'я та по-батькові, посада, вчене звання, науковий ступінь)

4. Сідорук Андрій Олександрович старший викладач кафедри.
(прізвище, ім'я та по-батькові, посада, вчене звання, науковий ступінь)

ДАНІ ПРО ВИКЛАДАЧІВ, ЩО ВИКЛАДАЮТЬ ОСВІТНІЙ КОМПОНЕНТ.

1. Прізвище, ім'я, по батькові, посада, вчене звання, науковий ступінь:
Сідорук Андрій Олександрович, старший викладач кафедри МК та ВМ.
Професійні інтереси, посилання на профайл викладача (на сайті університету, кафедри, в системі Moodle та інше).
Кваліфікація «Лікар», спеціальність “Педіатрія”, “Організація і управління охороною здоров'я”.
Контактний телефон (057) 702-11-77.
Корпоративна пошта викладача ao.sidoruk@knmu.edu.ua

2. Прізвище, ім'я, по батькові, посада, вчене звання, науковий ступінь:
Мирошніченко Олексій Максимович, викладач кафедри МК та ВМ.
Професійні інтереси, посилання на профайл викладача (на сайті університету, кафедри, в системі Moodle та інше).
Кваліфікація «Лікар», спеціальність “Лікувально-профілактична справа”, “Терапія”, “Організація і управління охороною здоров'я”.
Контактний телефон (057) 702-11-77.
Корпоративна пошта викладача om.miroshnichenko@knmu.edu.ua

3. Прізвище, ім'я, по батькові, посада, вчене звання, науковий ступінь
Аксаков Олександр Францевич, старший викладач кафедри МК та ВМ.
Професійні інтереси, посилання на профайл викладача (на сайті університету, кафедри, в системі Moodle та інше).
Кваліфікація «Лікар», спеціальність “Лікувально-профілактична справа”, “Терапія”, “Інфекційні захворювання” “Організація і управління охороною здоров'я”.
Контактний телефон (057) 702-11-77.
Корпоративна пошта викладача - of.aksakov@knmu.edu.ua
Посилання на платформу MOODLE -
<https://distance.knmu.edu.ua/course/view.php?id=6240>

Інформація про консультації.

Консультації відповідно до розкладу кафедри та викладача.

Очні консультації: за розкладом викладача.

Он-лайн консультації: Google Meet, дистанційна платформа ХНМУ Moodle, ZOOM згідно з розкладом;

Посилання на платформу MOODLE кафедри МК та ВМ -
<https://distance.knmu.edu.ua/course/view.php?id=779>

Локація:

Заняття проводяться на кафедрі медицини катастроф та військової медицини ХНМУ, за адресою: м.Харків, вул. Трінклера, 12.

Контактний телефон та E-mail кафедри: тел. +38 (057) 702-11-77,

ВСТУП.

Силабус освітнього компоненту «Безпека життєдіяльності» складений відповідно до освітньо-професійної програми (далі ОПП) 221 «Стоматологія» та Стандарту вищої освіти України, другий (магістерський) рівень, галузі знань 22 «Охорона здоров'я», спеціальності 221 «Стоматологія», кваліфікації освітньої «Магістр стоматології», кваліфікації професійної «Лікар-стоматолог».

Опис освітнього компоненту (анотація)

Програма вивчення освітнього компоненту «Безпека життєдіяльності» призначена для закладів вищої освіти МОЗ України у відповідності до вимог кредитно-трансферної системи організації навчального процесу ECTS, заснованої на поєднанні технологій навчання за розділами та залікових кредитів оцінки – одиниць виміру навчального навантаження здобувача освіти необхідного для засвоєння освітнього компонента або її розділу.

Предметом вивчення освітнього компоненту є безпека життєдіяльності, вплив на життєдіяльність та здоров'я людини зовнішніх і внутрішніх факторів. Формування знань щодо законодавчих документів, які захищають та попереджають суспільство від небезпек техногенного, антропогенного, природного походження та створення комфортних умов для життєдіяльності людини наслідків, виховання глибокої переконаності в необхідності неухильного дотримання етичних і моральних норм, правил і принципів у своїй практичній медичній діяльності.

Зв'язки між освітніми компонентами:

Вивчення освітнього компоненту «Безпека життєдіяльності» спеціальності 221 «Стоматологія» кваліфікації освітньої «Магістр стоматології», кваліфікації професійної «Лікар-стоматолог» здійснюється у I або II семестрах I року навчання та базується на знаннях основних природничо-наукових освітніх компонентів: медичної біології, медичної та біологічної фізики, медичної, біологічної та біоорганічної хімії, анатомії людини, гістології, латинської мови, історії медицини, іноземної мови з професійним спрямуванням, філософії й інтегрується з цими освітніми компонентами. Створює засади для наступного вивчення клінічних і гігієнічних освітніх компонентів. Закладає основи формування знань, умінь та навичок, які визначаються кінцевими цілями програми, необхідних у наступній професійній діяльності.

• **Пререквізити.** Навчальна програма передбачає поглиблену підготовку здобувачів освіти спеціальності 221 «Стоматологія» для роботи у системі охорони здоров'я. Відповідно до навчального плану, освітній компонент «Безпека життєдіяльності» вивчається здобувачами освіти першого року навчання і базується на знаннях основних природничо-наукових освітніх компонентів. У свою чергу, основним її завданням є набуття знань основних валеологічних принципів здорового способу життя та основ безпечної діяльності медичного працівника, що створює засади для наступного вивчення здобувачами освіти клінічних і гігієнічних освітніх компонентів, передбачає інтеграцію з цими освітніми компонентами та формує

уміння і знання з безпеки життєдіяльності у процесі подальшого навчання.

• **Постреквізити.** Основні положення освітнього компоненту мають застосовуватися при вивченні суміжних освітніх компонентів протягом всього періоду навчання, також є базою для підготовки до ліцензійного іспиту ЄДКІ, підготовки до навчання у закладах вищої освіти на програмах третього освітньо-наукового рівня вищої освіти.

Посилання на сторінку освітнього компоненту в MOODLE

<https://distance.knmu.edu.ua/course/view.php?id=6240>

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ.

1.1. Метою вивчення освітнього компоненту є теоретична і практична підготовка здобувачів освіти з «Безпеки життєдіяльності», які включають: набуття знань, умінь і компетенції для збереження здоров'я та життя людини в сучасних умовах проживання; набуття знань, умінь і компетенції для захисту від небезпек техногенного, антропогенного, природного походження та створення комфортних умов для життєдіяльності людини; формування знань щодо правових та організаційних аспектів охорони праці медичних працівників; формування основ здорового способу життя та профілактики виникнення небезпечних ситуацій у професійній діяльності майбутнього лікаря; формування знань щодо законодавчих документів, які захищають індивідуум, суспільство і людство в цілому від небажаних і згубних наслідків упровадження в практику нових медико-біологічних технологій, виховання глибокої переконаності в необхідності неухильного дотримання етичних і моральних норм, правил і принципів у своїй практичній діяльності; формування вміння оцінювати новітні досягнення біології та медицини з точки зору визначення ступеня їх безпеки для людини і суспільства сьогодні й у майбутньому.

1.2. Основними завданнями вивчення освітнього компоненту «Безпека життєдіяльності» є: збереження життя, здоров'я і працездатності медичних працівників у виробничих умовах шляхом застосування комплексу законодавчих, організаційних, інженерно-технічних, санітарно-гігієнічних, лікувально-профілактичних та інших заходів, виховання морально-етичних цінностей, проведення аналізу та оцінки небезпечних ситуацій; самостійне прийняття рішень щодо розробки та використання засобів захисту від небезпек у разі виникнення екстремальних ситуацій; використання нормативно-правової бази для захисту людини і навколишнього середовища; розробка заходів і засобів захисту від впливу небезпечних і шкідливих факторів; прогнозування і попередження виникнення надзвичайних ситуацій, а в разі їх виникнення, запровадження рішучих заходів, спрямованих на їх ліквідацію; використання у своїй майбутній практичній діяльності правових, технічних, природоохоронних, профілактичних та освітньо-виховних заходів, спрямованих на забезпечення здорових і безпечних умов існування людини в сучасних умовах;

1.3. Компетентності та результати навчання, формуванню яких сприяє освітній компонент (взаємозв'язок з нормативним змістом підготовки здобувачів вищої освіти, сформульованим у термінах результатів навчання у ОПП та Стандарті).

1.3.1. Вивчення освітнього компоненту забезпечує опанування здобувачами освіти компетентностей:

Інтегральна компетентність: Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у галузі охорони здоров'я за спеціальністю «стоматологія» у професійній діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності:

- ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- ЗК 2 Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
- ЗК 3 Здатність застосовувати знання у практичній діяльності.
- ЗК 6 Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
- ЗК 7 Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.
- ЗК 8 Здатність до адаптації та дії в новій ситуації..
- ЗК 9 Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
- ЗК 12 Прагнення до збереження навколишнього середовища.
- ЗК 13 Здатність діяти соціально відповідально та свідомо..

Спеціальні (фахові) компетентності:

- СК 6. Спроможність визначати раціональний режим праці, відпочинку, дієти у хворих при лікуванні захворювань органів і тканин ротової порожнини та щелепно-лицевої області.
- СК 13. Спроможність оцінювати вплив навколишнього середовища на стан здоров'я населення (індивідуальне, сімейне, популяційне).
- СК 15. Опрацювання державної, соціальної та медичної інформації.
- СК 16. Спроможність до організації і проведення реабілітаційних заходів та догляду у пацієнтів із захворюваннями органів ротової порожнини та ЩЛЮ.

1.3.2. Вивчення освітнього компоненту забезпечує набуття здобувачами освіти наступних **програмних результатів навчання:**

1.3.3. Вивчення освітнього компоненту забезпечує набуття здобувачами освіти наступних **соціальний навичок (Soft skills):** - стресостійкість, вміння пристосовуватися до ситуації, комунікабельність, вміння працювати в команді, бажання навчатися, критичне мислення, вміння планувати.

ПРН 8. Визначати підхід, план, вид та принцип лікування стоматологічного захворювання шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами.

ПРН 9. Визначати характер режиму праці, відпочинку та необхідної дієти при лікуванні стоматологічних захворювань на підставі попереднього або остаточного клінічного діагнозу шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами.

ПРН 10. Визначати тактику ведення стоматологічного пацієнта при соматичній патології шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами.

ПРН 14. Аналізувати та оцінювати державну, соціальну та медичну інформацію з використанням стандартних підходів та комп'ютерних інформаційних технологій.

ПРН 15. Оцінювати вплив навколишнього середовища на стан здоров'я населення в умовах медичного закладу за стандартними методиками.

ПРН 16. Формувати цілі та визначати структуру особистої діяльності на підставі результату аналізу певних суспільних та особистих потреб.

ПРН 17. Дотримуватися здорового способу життя, користуватися прийомами саморегуляції та самоконтролю.

ПРН 18. Усвідомлювати та керуватися у своїй діяльності громадянськими правами, свободами та обов'язками, підвищувати загальноосвітній культурний рівень.

ПРН 19. Дотримуватися вимог етики, біоетики та деонтології у своїй фаховій діяльності.

ПРН 20. Організувати необхідний рівень індивідуальної безпеки (власної та осіб, про яких піклується) у разі виникнення типових небезпечних ситуацій в індивідуальному полі діяльності.

2. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ.

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь, ОПП	Характеристика освітнього компоненту	
		Денна форма навчання	
Кількість кредитів 1,5	Освітня програма підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти підготовки 22 «Охорона здоров'я»	Нормативна	
Загальна кількість годин 45	Спеціальність 221 «Стоматологія»	Рік підготовки (курс):	
		1-й	
		Семестр	
		1 - й	2 - й
Годин для денної форми навчання: аудиторних - 20 самостійної роботи здобувача освіти 25	Освітньо-кваліфікаційний рівень: <u>другий (магістерський) рівень</u> «Магістр стоматології»	Лекції - 10 год.	
		Семінарські – 10 год.	
		Лабораторні - 0 год	
		Самостійна робота – 25 год.	
		Індивідуальні завдання: 0 год	
		Вид підсумковою контролю: Залік	

2.1. Опис освітнього компоненту.

2.1.1. Лекції.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Види лекцій
1.	Тема 1. Теоретичні основи безпеки життєдіяльності.	2	розповідь-пояснення, лекція, демонстрація, презентація.
2.	Тема 4. Забезпечення безпеки життєдіяльності людини.	2	розповідь-пояснення,

			лекція, демонстрація, презентація.
3.	Тема 5. Природні небезпеки, характер їх проявів і дії на людей та об'єкти економіки. Захист населення від шкідливих та небезпечних чинників.	2	розповідь- пояснення, лекція, демонстрація, презентація.
4.	Тема 6. Техногенні небезпеки та наслідки їх дії. Типологія аварій на потенційно- небезпечних об'єктах. Захист населення від шкідливих та небезпечних чинників.	2	розповідь- пояснення, лекція, демонстрація, презентація я
5.	Тема 8. Безпека харчування як складова безпечної життєдіяльності людини.	2	розповідь- пояснення, лекція, демонстрація, презентація.
Всього годин:		10	

2.1.2. Семінарські заняття

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Методи навчання	Форми контролю.
1.	Тема 2. Людина в системі “людина – зовнішнє середовище”. Значення зовнішнього середовища в системі “людина – зовнішнє середовище”..	2	Розповідь – пояснення, презентації демонстрація, презентація, відеофільми.	Поточний контроль: усне опитування, тестовий контроль, реферати, доповіді.
2.	Тема 4. Забезпечення безпеки життєдіяльності людини	2	Розповідь – пояснення, презентації демонстрація, презентація, відеофільми.	Поточний контроль: усне опитування, тестовий контроль, реферати, доповіді.
3	Тема 5. Природні небезпеки, характер їх проявів і дії на людей та об'єкти економіки. Захист населення від шкідливих та небезпечних чинників.	2	Розповідь – пояснення, презентації демонстрація, презентація, відеофільми.	Поточний контроль: усне опитування, тестовий контроль, реферати, доповіді.
4	Тема 6. Техногенні небезпеки та наслідки їх дії. Типологія аварій на потенційно-небезпечних об'єктах. Захист населення від шкідливих та небезпечних чинників.	2	Розповідь – пояснення, презентації демонстрація, презентація, відеофільми.	Поточний контроль: усне опитування, тестовий контроль, реферати, доповіді.

5	Тема 8. Безпека харчування як складова безпечної життєдіяльності людини.	1	Розповідь – пояснення, презентації демонстрація, презентація, відеофільми.	Поточний контроль: усне опитування, тестовий контроль, реферати, доповіді.
6	Підсумкове заняття	1		Залік
	Всього годин	10		

2.1.3. Практичні заняття.

Практичні заняття програмою не передбачені.

2.1.4. Лабораторні заняття

Лабораторні заняття програмою не передбачені.

2.1.5. Самостійна робота.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин.	Методи навчання	Форми контролю
1.	Тема 1. Теоретичні основи безпеки життєдіяльності.	3	Самостійна робота, віртуальна консультація	Письмове опитування; тестовий контроль на занятті.
2.	Тема 2. Людина в системі “людина – зовнішнє середовище”. Значення зовнішнього середовища в системі “людина – зовнішнє середовище”.	4	Самостійна робота, віртуальна консультація	Письмове опитування; тестовий контроль на занятті.
3.	Тема 3. Правові та організаційні питання безпеки життєдіяльності та охорони праці медичних працівників. Професійні шкідливості при виконанні професійних обов’язків медичних працівників.	3	Самостійна робота, віртуальна консультація	Письмове опитування; тестовий контроль на занятті.
4.	Тема 4. Забезпечення безпеки життєдіяльності людини	3	Самостійна робота, віртуальна консультація	Письмове опитування; тестовий контроль на занятті.
5.	Тема 5. Природні небезпеки, характер їх проявів і дії на людей та об’єкти економіки. Захист населення від шкідливих та небезпечних чинників.	2	Самостійна робота, віртуальна консультація	Письмове опитування; тестовий контроль на занятті.
6.	Тема 6. Техногенні небезпеки та наслідки їх дії. Типологія аварій на потенційно-небезпечних об’єктах. Захист населення від шкідливих та небезпечних чинників.	2	Самостійна робота, віртуальна консультація	Письмове опитування; тестовий контроль на занятті.

7.	Тема 7. Соціально-політичні небезпеки, їхні види та особливості. Соціальні та психологічні чинники ризику. Алгоритм захисних поведінкових реакцій.	2	Самостійна робота, віртуальна консультація	Письмове опитування; тестовий контроль на занятті.
8.	Тема 8. Безпека харчування як складова безпечної життєдіяльності людини.	3	Самостійна робота, віртуальна консультація	Письмове опитування; тестовий контроль на занятті.
9.	Підсумкове заняття	3	Самостійна робота, віртуальна консультація	Підсумковий тестовий контроль
10.	Всього годин самостійної роботи здобувача освіти	25		

3. КРИТЕРІЙ ОЦІНЮВАННЯ.

3.1. Оцінювання успішності навчання здобувачів освіти здійснюється на підставі чинної «Інструкції з оцінювання навчальної діяльності здобувачів освіти ХНМУ».

Поточний контроль проводиться науково-педагогічними працівниками на кожному аудиторному занятті. Основне завдання поточного контролю – перевірка рівня підготовки здобувачів освіти до виконання конкретної роботи. Основна мета поточного контролю - забезпечення зворотного зв'язку між науково-педагогічними працівниками та здобувачами освіти у процесі навчання та забезпечення управління їх навчальною мотивацією. Інформація, одержана при поточному контролі, використовується як науково-педагогічними працівниками – для коригування методів і засобів навчання, так і здобувачами освіти – для планування самостійної роботи.

За результатами засвоєння кожної теми заняття виставляється оцінка з використанням 4-бальної системи: «відмінно», «добре», «задовільно» або «незадовільно».

Знання здобувачів освіти оцінюються з усіх видів навчальних занять за такими критеріями:

«відмінно» – відповідає високому (творчому) рівню компетентності: Здобувач освіти виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування і нахили;

«добре» – отримує здобувач освіти за двома рівнями оцінювання залежно від набраної кількості балів та відповідає достатньому (конструктивно-варіативному) рівню компетентності:

- Здобувач освіти вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує вправи і задачі у стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна;

- Здобувач освіти вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача; в цілому самостійно застосовувати її на практиці;

контролювати власну діяльність; виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок;

«задовільно» – отримує здобувач освіти за двома рівнями оцінювання залежно від набраної кількості балів та відповідає середньому (репродуктивному) рівню компетентності:

- Здобувач освіти відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень; з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих;
- Здобувач освіти володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні

«незадовільно» – відповідає низькому (рецептивно-продуктивному) рівню компетентності:

- Здобувач освіти не опанував навчальний матеріал освітнього компонента, не знає наукових фактів, визначень, майже не орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, відсутні наукове мислення, практичні навички не сформовані.

Підсумкове заняття – це заняття, на якому проводиться оцінювання набутих компетентностей після логічно завершеної частини освітнього компонента, що складається з сукупності навчальних елементів програми освітнього компонента. ПЗ проводиться на одному із практичних занять, приймається викладачем академічної групи. ПЗ має включати контроль усіх видів підготовки (теоретичної, практичної, самостійної та інших), передбачених програмою освітнього компонента. За ПЗ виставляється оцінка, що є однією з оцінок ПК. Якщо в межах ПЗ за практичні заняття є незадовільні оцінки, то викладач зобов'язаний забезпечити здобувачу освіти можливість відповіді на додаткові питання з теми цих занять з подальшим виставленням оцінки у “Журнал обліку роботи академічної групи” та АСУ.

Самостійна робота здобувача освіти (СРЗ). Навчальний матеріал освітнього компонента, передбачений для засвоєння здобувачем освіти у процесі самостійної роботи, вноситься на підсумковий контроль разом з навчальним матеріалом, що вивчався при проведенні аудиторних навчальних занять.

Оцінювання освітнього компонента - це підсумковий контроль, що проводиться після засвоєння здобувачем освіти навчального матеріалу з освітнього компонента на підставі виконання ним певних видів робіт на практичних заняттях, виконання індивідуальних завдань та самостійної роботи. Формою підсумкового контролю освітнього компонента є залік, який проводиться викладачем академічної групи на останньому занятті з освітнього компонента. Підсумковий бал за освітній компонент визначається як середнє арифметичне традиційних оцінок за кожне заняття (поточну навчальну діяльність) та оцінки за підсумкове заняття, що округляється до 2-х знаків після коми та перераховується у багатобальну шкалу. Перерахунок середньої оцінки за ПНД для освітніх компонентів, які завершуються заліком проводиться відповідно до таблиці.

Перерахунок середньої оцінки за поточну діяльність у багатобальну шкалу
(для освітніх компонентів, що завершуються заліком)

4-бальна шкала	200-бальна шкала	4-бальна шкала	200-бальна шкала	4-бальна шкала	200-бальна шкала
5	200	4.22-4,23	169	3.45-3,46	138
4.97-4,99	199	4.19-4,21	168	3.42-3,44	137
4.95-4,96	198	4.17-4,18	167	3.4-3,41	136
4.92-4,94	197	4.14-4,16	166	3.37-3,39	135
4.9-4,91	196	4.12-4,13	165	3.35-3,36	134
4.87-4,89	195	4.09-4,11	164	3.32-3,34	133
4.85-4,86	194	4.07-4,08	163	3.3-3,31	132
4.82-4,84	193	4.04-4,06	162	3.27-3,29	131
4.8-4,81	192	4.02-4,03	161	3.25-3,26	130
4.77-4,79	191	3.99-4,01	160	3.22-3,24	129
4.75-4,76	190	3.97-3,98	159	3.2-3,21	128
4.72-4,74	189	3.94-3,96	158	3.17-3,19	127
4.7-4,71	188	3.92-3,93	157	3.15-3,16	126
4.67-4,69	187	3.89-3,91	156	3.12-3,14	125
4.65-4,66	186	3.87-3,88	155	3.1-3,11	124
4.62-4,64	185	3.84-3,86	154	3.07-3,09	123
4.6-4,61	184	3.82-3,83	153	3.05-3,06	122
4.57-4,59	183	3.79-3,81	152	3.02-3,04	121
4.54-4,56	182	3.77-3,78	151	3-3,01	120
4.52-4,53	181	3.74-3,76	150	Менше 3	Недостатньо
4.5-4,51	180	3.72-3,73	149		
4.47-4,49	179	3.7-3,71	148		
4.45-4,46	178	3.67-3,69	147		
4.42-4,44	177	3.65-3,66	146		
4.4-4,41	176	3.62-3,64	145		
4.37-4,39	175	3.6-3,61	144		
4.35-4,36	174	3.57-3,59	143		
4.32-4,34	173	3.55-3,56	142		
4.3-4,31	172	3.52-3,54	141		
4,27-4,29	171	3.5-3,51	140		
4.24-4,26	170	3.47-3,49	139		

Відповідність оцінок за 200 бальною шкалою, чотирибальною (національною) шкалою та шкалою ECTS

Оцінка за 200 бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за чотирибальною (національною) шкалою
180–200	A	Відмінно
160–179	B	Добре
150–159	C	Добре
130–149	D	Задовільно
120–129	E	Задовільно
Менше 120	F, Fx	Незадовільно

3.2. Питання до заліку:

1. «Безпека життєдіяльності», предмет, задачі, основні завдання.
2. Аксиома про потенційну небезпеку.
3. Класифікація небезпек. Концепція ризику. Керування ризиком.
4. Принципи визначення припустимого рівня негативних факторів стосовно здоров'я людини.
5. Принципи і методи забезпечення безпеки життєдіяльності людини.
6. Значення зовнішнього середовища в системі «людина – зовнішнє середовище».
7. Людина, як біоенергетична система. Єдність біологічних систем організму людини.
8. Фактори, що забезпечують здоров'я людини.
9. Захисні функції організму людини.
10. Роль рецепторів і аналізаторів організму людини в оцінці факторів системи «людина – середовище існування».
11. Закон Вебера-Фехнера.
12. Психологічні фактори, що визначають особисту безпеку людини. Раціональні режими праці і відпочинку.
13. Зовнішнє середовище і середовище життєдіяльності людини.
14. Класифікація і характеристики середовища життєдіяльності людини.
15. Класифікація і характеристика негативних факторів зовнішнього середовища людини.
16. Фізичні негативні фактори. Хімічні негативні фактори.
17. Біологічні антропогенні негативні фактори. Психофізіологічні негативні фактори.
18. Соціальні небезпеки.
19. Методи і засоби захисту людини.
20. Особливості стану екологічної безпеки України. Комплексна оцінка ризику впливу антропогенних чинників на безпеку та здоров'я людини.
21. Здоров'я людини як медико-біологічна та соціальна категорія. Духовний, психічний, фізичний, соціальний аспекти здоров'я людини.
22. Здоров'я і патологія. Валеологія та санологія, визначення, сутність і предмет їх вивчення.
23. Показники індивідуального здоров'я людини. Фактори, що забезпечують стабільність здоров'я. Фактори ризику та групи ризику.
24. Поняття про спосіб життя, його особливості у сучасних умовах.
25. Оздоровчі традиційні і нетрадиційні системи, методи оздоровлення.
26. Способи загартування організму.
27. Механізм шкідливого впливу на організм людини алкоголю, тютюнопаління і наркотиків. Загроза особистій та суспільній життєдіяльності при їх вживанні.
28. Методи боротьби із шкідливими звичками.
29. Законодавча та нормативна база України з безпеки життєдіяльності та охорони праці. Основні положення Закону України «Про охорону праці».
30. Нормативні акти з безпеки життєдіяльності та охорони праці. Відповідальність за порушення законодавства з безпеки життєдіяльності та охорони праці.
31. Державне управління охороною праці та організація охорони праці на виробництві. Органи державного управління охороною праці, їх компетенція і повноваження.

32. Служба охорони праці системи Міністерства охорони здоров'я України.
33. Служба охорони праці підприємства. Навчання з питань охорони праці.
34. Інструктажі з питань охорони праці. Стажування (дублювання) та допуск працівників до роботи. Державний нагляд і громадський контроль за охороною праці.
35. Органи державного нагляду за охороною праці їх основні повноваження і права. Громадський контроль за додержанням законодавства про охорону праці.
36. Розслідування та облік нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві.
37. Перелік професійних шкідливостей при виконанні професійних обов'язків медичних і фармацевтичних працівників. Особливості професійної захворюваності медичних і фармацевтичних працівників.
38. Правила виробничої санітарії, протиепідемічного режиму та особистої гігієни працівників дезінфекційних установ і підрозділів.
39. Техніка безпеки персоналу кабінетів і відділень променевої діагностики і терапії.
40. Особливості впливу сучасних лазерних апаратів.
41. Правила техніки безпеки у відділеннях гіпербаричної оксигенації, клініко - діагностичних лабораторіях, фізіотерапевтичних відділеннях, при роботі із стерилізаційними установками.
42. Техногенні небезпеки та їх вражаючі фактори.
43. Промислові аварії, катастрофи та їхні наслідки. Рівні виробничих аварій в залежності від їхнього масштабу.
44. Небезпечні події на транспорті та аварії на транспортних комунікаціях.
45. Вимоги до транспортування небезпечних речовин.
46. Небезпечні для людини фактори пожежі.
47. Вибух. Фактори техногенних вибухів, що призводять до ураження людей, руйнування будівель, споруд, технічного устаткування і забруднення навколишнього середовища.
48. Законодавча база з пожежної безпеки. Основи забезпечення пожежної безпеки. Відповідальність за порушення вимог пожежної безпеки.
49. Класифікація радіаційних аварій.
50. Механізм дії іонізуючих випромінювань на організм людини.
51. Нормування іонізуючого випромінювання. Рівні втручання у разі радіаційної аварії.
52. Чорнобильська катастрофа: соціальні та медичні наслідки. Зони радіоактивно забруднених територій внаслідок аварії на ЧАЕС.
53. Класифікація небезпечних хімічних речовин за ступенем токсичності.
54. Особливості забруднення місцевості, води, продовольства у разі виникнення аварій з викидом небезпечних хімічних речовин.
55. Типологія аварій на хімічно-небезпечних об'єктах.
56. Захист населення від шкідливих та небезпечних чинників техногенних небезпек.
57. Вплив харчування на життєдіяльність людини.
58. Вимоги до якості і безпеки харчових продуктів.
59. Харчові добавки як можливі забруднювачі.
60. Наслідки забруднення харчових продуктів пестицидами.
61. Стимулятори росту та інші хімічні речовини, що застосовуються в сільському господарстві.

62. Генетично модифіковані продукти та їх небезпека для здоров'я людини.
63. Радіонукліди у харчових продуктах. Харчування в умовах радіаційного забруднення. Токсичні речовини у продуктах харчування: допустимі фонові залишки, максимально допустимий рівень залишків у харчових продуктах.
64. Методика зменшення кількості речовин-забруднювачів у харчових продуктах.

3.3. Контрольні питання.

1. «Безпека життєдіяльності», предмет, задачі, основні завдання.
2. Аксіома про потенційну небезпеку. Класифікація небезпек.
3. Концепція ризику. Керування ризиком. Принципи визначення припустимого рівня негативних факторів стосовно здоров'я людини.
4. Принципи і методи забезпечення безпеки життєдіяльності людини.
5. Основи керування безпекою життєдіяльності. Системний аналіз безпеки життєдіяльності.
6. Правове забезпечення безпеки життєдіяльності людини.
7. Значення зовнішнього середовища в системі «людина – зовнішнє середовище».
8. Людина, як біоенергетична система. Єдність біологічних систем організму людини. Фактори, що забезпечують здоров'я людини.
9. Функціональні системи організму людини в забезпеченні його безпеки життєдіяльності. Захисні функції організму людини.
10. Роль рецепторів і аналізаторів організму людини в оцінці факторів системи «людина – середовище існування». Закон Вебера-Фехнера.
11. Психологічні фактори, що визначають особисту безпеку людини. Психофізіологічний стан організму.
12. Залежність стану організму від зовнішніх подразників. Раціональні режими праці і відпочинку.
13. Зовнішнє середовище і середовище життєдіяльності людини. Класифікація і характеристики середовища життєдіяльності людини.
14. Класифікація і характеристика негативних факторів зовнішнього середовища людини. Фізичні негативні фактори. Хімічні негативні фактори. Біологічні антропогенні негативні фактори. Психофізіологічні негативні фактори. Соціальні небезпеки.
15. Методи і засоби захисту людини. Комплексна оцінка ризику впливу антропогенних чинників на безпеку та здоров'я людини.
16. Здоров'я людини як медико-біологічна та соціальна категорія. Духовний, психічний, фізичний, соціальний аспекти здоров'я людини. Здоров'я і патологія.
17. Валеологія та санологія, визначення, сутність і предмет їх вивчення. Показники індивідуального здоров'я людини.
18. Фактори, що забезпечують стабільність здоров'я. Фактори ризику та групи ризику.
19. Поняття про спосіб життя, його особливості у сучасних умовах.
20. Оздоровчі традиційні і нетрадиційні системи, методи оздоровлення. Способи загартування організму.
21. Механізм шкідливого впливу на організм людини алкоголю, тютюнопаління і наркотиків. Загроза особистій та суспільній життєдіяльності при їх вживанні. Методи боротьби із шкідливими звичками.

22. Вплив харчування на життєдіяльність людини.
23. Вимоги до якості і безпеки харчових продуктів.
24. Харчові добавки як можливі забруднювачі.
25. Наслідки забруднення харчових продуктів пестицидами.
26. Стимулятори росту та інші хімічні речовини, що застосовуються в сільському господарстві.
27. Генетично модифіковані продукти та їх небезпека для здоров'я людини.
28. Радіонукліди у харчових продуктах. Харчування в умовах радіаційного забруднення.
29. Токсичні речовини у продуктах харчування: допустимі фонові залишки, максимально допустимий рівень залишків у харчових продуктах. Методика зменшення кількості речовин-забруднювачів у харчових продуктах.
30. Характеристика небезпечних геологічних процесів і явищ, вражаючі фактори, що ними формуються, характер їхніх проявів та дій.
31. Характеристика небезпечних метеорологічних процесів і явищ, вражаючі фактори, що ними формуються, характер їхніх проявів та дій.
32. Небезпечні гідрологічні процеси і явища, вражаючі фактори, що ними формуються, характер їхніх проявів та наслідки.
33. Пожежі у природних екосистемах вражаючі фактори природних пожеж, характер їх проявів та наслідки.
34. Біологічні небезпеки. Вражаючі фактори біологічної дії. Характеристика небезпечних патогенних мікроорганізмів. Пандемії, епідемії, масові отруєння людей.
35. Техногенні небезпеки та їх вражаючі фактори. Промислові аварії, катастрофи та їхні наслідки.
36. Рівні виробничих аварій в залежності від їхнього масштабу. Небезпечні події на транспорті та аварії на транспортних комунікаціях.
37. Вимоги до транспортування небезпечних речовин.
38. Небезпечні для людини фактори пожежі. Вибух. Фактори техногенних вибухів, що призводять до ураження людей, руйнування будівель, споруд, технічного устаткування і забруднення навколишнього середовища.
39. Законодавча база з пожежної безпеки. Основи забезпечення пожежної безпеки. Відповідальність за порушення вимог пожежної безпеки.
40. Класифікація радіаційних аварій.
41. Механізм дії іонізуючих випромінювань на організм людини. Нормування іонізуючого випромінювання. Рівні втручання у разі радіаційної аварії.
42. Чорнобильська катастрофа: соціальні та медичні наслідки. Зони радіоактивно забруднених територій внаслідок аварії на ЧАЕС.
43. Класифікація небезпечних хімічних речовин за ступенем токсичності.
44. Особливості забруднення місцевості, води, продовольства у разі виникнення аварій з викидом небезпечних хімічних речовин.
45. Типологія аварій на хімічно-небезпечних об'єктах. Захист населення від шкідливих та небезпечних чинників техногенних небезпек.
46. Глобальні проблеми людства: глобальна біосферна криза, екологічна криза, ресурсна криза, мирне співіснування, припинення гонки озброєння та відвернення ядерної війни, охорона навколишнього природного середовища,

паливно-енергетична, сировинна, продовольча, демографічна, інформаційна, ліквідація небезпечних хвороб.

47. Соціально-політичні конфлікти з використанням звичайної зброї та засобів масового ураження.
48. Види тероризму, його первинні, вторинні та каскадні вражаючі фактори.
49. Збройні напади, захоплення й утримання об'єктів державного значення; встановлення вибухового пристрою у багатолюдному місці, установі (організації, підприємстві), викрадення зброї та небезпечних речовин.
50. Сучасні інформаційні технології та безпека життєдіяльності людини. Особливості впливу інформаційного чинника на здоров'я людини та безпеку суспільства.
51. Соціальні фактори, що впливають на життя та здоров'я людини. Корупція і криміналізація суспільства. Маніпуляція свідомістю. Розрив у рівні забезпечення життя між різними прошарками населення.
52. Шкідливі звички, соціальні хвороби та їхня профілактика.
53. Зростання злочинності як фактор безпеки. Види злочинних посягань на людину.
54. Поняття та різновиди натовпу. Поводження людини в натовпі.
55. Фактори, що підвищують індивідуальну імовірність наразитись на небезпеку.
56. Психологічна надійність людини та її роль у забезпеченні безпеки.
57. Захисні властивості людського організму. Види поведінки людини та її психічна діяльність: психічні процеси, стани, властивості.
58. Законодавча та нормативна база України з безпеки життєдіяльності та охорони праці. Основні законодавчі акти з безпеки життєдіяльності та охорони праці.
59. Основні положення Закону України "Про охорону праці". Нормативні акти з безпеки життєдіяльності та охорони праці. Відповідальність за порушення законодавства з безпеки життєдіяльності та охорони праці.
60. Державне управління охороною праці та організація охорони праці на виробництві. Органи державного управління охороною праці, їх компетенція і повноваження.
61. Служба охорони праці системи Міністерства охорони здоров'я України.
62. Служба охорони праці підприємства. Навчання з питань охорони праці. Інструктажі з питань охорони праці. Стажування (дублювання) та допуск працівників до роботи.
63. Державний нагляд і громадський контроль за охороною праці. Органи державного нагляду за охороною праці їх основні повноваження і права.
64. Громадський контроль за додержанням законодавства про охорону праці. Розслідування та облік нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві.
65. Перелік професійних шкідливостей при виконанні професійних обов'язків медичних і фармацевтичних працівників. Особливості професійної захворюваності медичних і фармацевтичних працівників.
66. Правила виробничої санітарії, протиепідемічного режиму та особистої гігієни працівників дезінфекційних установ і підрозділів.
67. Техніка безпеки персоналу кабінетів і відділень променевої діагностики і терапії. Особливості впливу сучасних лазерних апаратів.

68. Охорона праці у патологоанатомічних, патогістологічних, судово- медичних установах.
69. Правила техніки безпеки у відділеннях гіпербаричної оксигенації, клініко-діагностичних лабораторіях, фізіотерапевтичних відділеннях, при роботі із стерилізаційними установками.
70. Правила обладнання, експлуатації та виробничої санітарії при роботі в аптеках.

3.4. Індивідуальні завдання (затверджений на засіданні кафедри перелік з визначенням кількості балів за їх виконання, які можуть додаватись, як заохочувальні):

Індивідуальні завдання програмою освітнього компонента не передбачені.

3.5. Правила оскарження оцінки.

Оскарження оцінки проводиться згідно положення «Про апеляцію результатів підсумкового контролю здобувачів освіти Харківського національного медичного університету», наказ від 30.09.2020 р. № 252.

4. ПОЛІТИКА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА.

Очікується, що здобувачі освіти відвідуватимуть всі лекційні та практичні заняття. Якщо вони пропустили заняття, необхідно відпрацювати його (згідно графіку на інформаційному стенді кафедри).

Письмові завдання треба виконувати повністю та вчасно, якщо у здобувачів освіти виникають запитання, можна звернутися до викладача особисто або за електронною поштою, яку викладач/-ка надає на першому практичному занятті.

Під час лекційного заняття ставити питання до лектора – це абсолютно нормально. Активна участь під час обговорення в аудиторії, здобувачі освіти мають бути готовими детально розбиратися в матеріалі, ставити запитання, висловлювати свою точку зору, дискутувати. Вітається творчий підхід у різних його проявах. Від здобувачів освіти очікується зацікавленість участю у міських, всеукраїнських та міжнародних конференціях, конкурсах та інших заходах з предметного профілю.

Щоб успішно пройти відповідний курс необхідно:

- регулярно відвідувати практичні заняття;
- мати теоретичну підготовку до практичних занять згідно тематики;
- не спізнюватися і не пропускати заняття;
- виконувати всі необхідні завдання і працювати кожного заняття;
- вміти працювати у складі групи;
- звертатися до кураторів курсу з різних питань за тематикою занять і отримувати відповідь, коли Ви її потребуєте.

Здобувачі освіти можуть обговорювати різні завдання, але їх виконання - строго індивідуально. Не допускаються списування, використання різного роду програмних засобів, підказки, користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими електронними гаджетами під час заняття з метою, не пов'язаною з навчальним процесом. Не допускаються запізнення здобувачів освіти на практичні заняття.

Політика щодо осіб з особливими освітніми потребами.

Організація інклюзивного навчання в закладах вищої освіти здійснюється згідно з наказом ХНМУ № 203 від 22.06.2018 «Про затвердження порядку супроводу (надання допомоги) осіб з обмеженими фізичними можливостями, громадян похилого віку, інших маломобільних груп населення під час перебування на території (в приміщеннях) ХНМУ.

Здобувачі освіти з особливими потребами можуть зустрічатися з викладачем або попередити його до початку занять, на прохання здобувача освіти це може зробити староста групи. Якщо у здобувача освіти виникнуть будь-які питання, будь ласка, контакуйте з викладачем.

Заохочується участь здобувачів освіти у проведенні наукових досліджень та конференціях за даною тематикою.

Усі здобувачі освіти ХНМУ захищені Положенням про запобігання, попередження та врегулювання випадків, пов'язаних із сексуальними домаганнями і дискримінацією у Харківському національному медичному університеті, яке розроблено з метою визначення дієвого механізму врегулювання конфліктних ситуацій, пов'язаних із дискримінацією та сексуальними домаганнями.

Дане Положення розроблено на підставі таких нормативно-правових актів України: Конституція України; Закону України «Про освіту»; Закону України «Про вищу освіту»; Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»; Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»; Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод; Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти; Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок; Загальна рекомендація № 25 до параграфу 1 статті 4 Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок; Зауваження загального порядку № 16 (2005) «Рівне для чоловіків та жінок право користування економічними, соціальними і культурними правами» (стаття 3 Міжнародного пакту економічних, соціальних і культурних прав; Комітет з економічних, соціальних та культурних прав ООН); Рекомендації щодо виховання в дусі міжнародного взаєморозуміння, співробітництва і миру та виховання в дусі поваги до прав людини і основних свобод (ЮНЕСКО).

Харківський національний медичний університет забезпечує навчання та роботу, що є вільними від дискримінації, сексуальних домагань, залякувань чи експлуатації. Університет визнає важливість конфіденційності.

Всі особи, відповідальні за здійснення цієї політики (співробітники/-ці деканатів, факультетів, інститутів та Центру гендерної освіти, члени освітнього самоврядування та етичного комітету, проректор з науково-педагогічної роботи), дотримуються конфіденційності щодо осіб, які повідомляють або яких звинувачують у дискримінації або сексуальних домаганнях (за виключенням ситуацій, коли законодавство вимагає розголошення інформації та коли розкриття обставин Університетом необхідне для захисту безпеки інших).

ХНМУ створює простір рівних можливостей, вільний від дискримінації будь-якого національного, расового чи етнічного походження, статі, віку, інвалідності, релігії, сексуальної орієнтації, гендерної приналежності, або сімейного стану. Всі права, привілеї, програми та види діяльності, що надаються здобувачам освіти або співробітникам університету, розповсюджуються на всіх без винятку за умови належної кваліфікації. Антидискримінаційна політика та політика протидії

сексуальним домаганням ХНМУ підтверджується Кодексом корпоративної етики та Статутом ХНМУ.

Здобувачам освіти важливо дотримуватися правил належної поведінки в університеті. Ці правила є загальними для всіх, вони стосуються також і всього професорсько-викладацького складу та співробітників, і принципово не відрізняються від загальноприйнятих норм.

Під час занять дозволяється:

- залишати аудиторію на короткий час за потреби та за дозволом викладача;
- пити безалкогольні напої;
- фотографувати слайди презентацій;
- брати активну участь у ході заняття.

заборонено:

- їсти (за виключенням осіб, особливий медичний стан яких потребує іншого – в цьому випадку необхідне медичне підтвердження);
- палити, вживати алкогольні і навіть слабоалкогольні напої або наркотичні засоби;
- нецензурно висловлюватися або вживати слова, які ображають честь і гідність колег та професорсько-викладацького складу;
- грати в азартні ігри;
- наносити шкоду матеріально-технічній базі університету (псувати інвентар, обладнання; меблі, стіни, підлоги, засмічувати приміщення і території);
- галасувати, кричати або прослуховувати гучну музику в аудиторіях і навіть у коридорах під час занять.

5. АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ.

Кафедра медицини катастроф та військової медицини підтримує нульову толерантність до плагіату. Від здобувачів освіти очікується бажання постійно підвищувати власну обізнаність в академічному письмі. На перших заняттях проводитимуться інформаційні заходи щодо того, що саме вважати плагіатом та як коректно здійснювати дослідницько-науковий пошук.

6. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна (базова):

- 1.Безпека життєдіяльності: для здобувачів освіти ВНЗ України I-IV рівнів акредитації / Є.П. Желібо, В.В. Зацарний, Н.М. Заверуха; – К.: “Каравела”; 2022. – 344 с.
- 2.Безпека життєдіяльності: Підручник. / О.І. Запорожець, Б.Д. Халмурадов, В.І. Применко та ін. – К.: "Центр учбової літератури", 2020. – 448 с.
- 3.Безпека життєдіяльності. Навч. посіб. / В. В. Зацарний, О. В. Зацарна, О. В. Землянська, Д. В. Зеркалов. – К.: Основа, 2016. – 204 с.
- 4.Безпека життєдіяльності, основи охорони праці: навч. посіб. / О.П. Яворовський, В.М. Шевцова, В.І. Зенкіна та ін.; за заг. ред О.П. Яворовського. К.: ВСВ

“Медицина”, 2015. 288 с.

5. Охорона праці в медичній галузі: Підручник /О. П. Яворовський, І. В. Сергета, Ю. О. Паустовський, В. І. Зенкіна; – К.: “Медицина”, 2021. – С.488.
6. Основи охорони праці: Підручник. 5-е вид. / Гандзюк М.П., Желібо Є.П., Халімовський М.О. за ред. М.П. Гандзюка. - К.: Каравела, 2018. - 384 с.

Додаткова:

1. Здоров'я людини та основи здорового способу життя: навчальний посібник з курсу «Валеологія» В.С. Грушко. – Тернопіль:[ТНПУ], 2012. 386 с.
2. Безпека життєдіяльності. 2-ге видання/ О.І. Запорожець. – К.: ЦУЛ, 2019. 448 с.
3. Охорона праці в галузі: навчальний посібник / В.П. Полетаєв, О.А. Крюковська / під ред. д.т.н., проф. А.П. Огурцова. —Дніпродзержинськ: ДДТУ, 2016. —363с.
4. «Система менеджменту охорони здоров'я та безпеки персоналу. Вимоги» ISO 45001.
5. Національний стандарт України системи управління гігієною та безпекою праці - Видання офіційне – Київ ДП «УкрНДНЦ». 2016. ДСТУ OHSAS 18002:2015.

Додаткові ресурси:

1. Представництво Президента України <http://www.president.gov.ua/>.
2. Верховна Рада України <http://www.rada.kiev.ua>
3. Кабінет Міністрів України <http://www.kmu.gov.ua/>
4. Рада національної безпеки і оборони України <http://www.rainbow.gov.ua/>
5. Міністерство освіти і науки України <http://www.mon.gov.ua/>
6. Державна служба України з надзвичайних ситуацій. <http://www.mns.gov.ua>
7. Постійне представництво України при ООН <http://ukraineun.org/>
8. Північноатлантичний альянс (НАТО) <http://www.nato.int/>
9. Всесвітня організація охорони здоров'я. <https://www.who.int/ukraine/uk>
10. Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України - <http://www.social.org.ua>.